

T A N I T M A

Prof. Dr. Esin KAHYA*

N. Akmal Ayyubî, Some Aspects of Islamic-Turkish Culture, Aligarh Muslim University, Aligarh (India) 1988, vi+138

Bu eseri, yazarı Prof. N.Akmal Ayyubî, Sayın Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'ya ithaf etmiştir.

Eser bir önsöz ve on bölümden meydana gelmiştir. Yazar, önsözde, kısaca Hindistandaki Türkçe eğitim ve öğretim merkezleri ile Türk Dili ve Kültürü konusunda araştırma yapılan kurumlar hakkında bilgi vermiştir. (s. i-iv).

Eserin ilk bölümü Türklerin başta Kur'an incelemeleri olmak üzere İslâmî bilimler konusundaki çalışmalarını içerir. Türklerin Kur'anla ilgili çalışmaları genellikle Arapça olmakla beraber, bazı Türkçe kaleme alınmış Kur'an çevirileri, tefsirleri de bulunmaktadır. Yazarımız, Kur'an çevirilerine örnek olarak, onuncu yüzyılda kaleme alınmış bir Türkçe Kur'an çevirisinden söz eder.

Burada, Montgomery Watt'ın konuyla ilgili görüşünü de aktaran, yazar, onun Türkçe tefsirler konusundaki "onlar felsefî değildir" görüşüne katılmaz, ve bu konunun, araştırılmağa, özellikle de Türk araştırmacılar tarafından araştırılmağa ihtiyaç gösterdiğini ifade eder. (s.12-13).

Eserin ikinci kısmında Türklerin coğrafyaya yaptıkları katkılar ele alınır. Burada belli başlı Türk coğrafyacıları, örneğin Piri Reis, Seydi Ali Reis, Katip Çelebi ve Evliya Çelebi'nin çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Özellikle, Piri Reis'in çalışmaları üzeri nde duran yazar, onun bütün mevcut bilgiyi değerlendirmek suretiyle eserlerini hazırladığını belirtir. (s.21-23).

Eserin üçüncü bölümünde kısaca Türkçenin geçirdiği evrim anlatıldıktan sonra, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra dilde

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Bilim Tarihi Anabilimdalı Başkanı.

kaydedilen gelişmeler ele alınır; Servet-i Fünun, Genç Kalemler ve dildeki sadeleştirme cereyanı konusunda bilgi verilir. Bu hareketin bir parçası olarak Dil Kurumu ve faaliyeti de kısaca anlatılır. (s.50).

Kitabın dördüncü bölümünde, Osmanlı yazı sanatı, hattatlık konusu ele alınmış, Şeyh Hamdullah gibi, belli başlı hattatlar hakkında bilgi verilmiştir. Yazar burada diyor ki İslâm aleminde şöyle bir kanaat vardır. "Kur'an Mekke'de doğmuş, Mısırda okumuş fakat İstanbul'da yazılmıştır." (s.59-69).

Eserin beşinci bölümü, İstanbul Camileri hakkındadır. Yazar, burada, Türklerin İstanbul'un fethinden önce de belli bir mimari bilgisine sahip olduklarını, hatta ilk camii mimarisini Hindistana getirenlerin de Türkler olduklarını ifade ederek, burada ortaya atılmış olan bir soruyu, yani İstanbul'un fethiyle, onların mimarının ana prensiplerini Bizanslılardan öğrendikleri, ve bu konuda özellikle Ayasofyanın etkin olduğu tezini söz konusu ederek, bunun doğru olamayacağını, Türklerin, Anadolu'ya gelmeden önce ve Anadolu'da yaptıkları camilerden örnekler vererek anlatır. Sonuç olarak, o, muhtemelen, eğer böyle bir etki söz konusu idi ise, ancak, Türklerin mimarının temel esaslarını öğrenmekten çok, yeni bir etki şeklinde bunun olabileceği veya onlardan daha güzelini ortaya koyma şeklinde ortaya çıkmış olabileceğini ileri sürer. (s.78-88).

Eserin altıncı kısmı İbn Sînâ'ya ayrılmıştır. Çünkü, yazarımız, İbn Sînâ'nun Türkler tarafından, Türk olarak kabul edilip, onun bilim ve felsefeye katkılarının da Türklerin katkısı olarak değerlendirildiği görüşünden hareket ederek, Türk kültürünü ele aldığı bu eser içinde, meşhur alimin, nisbeten az bilinen eserlerinin tanımına bir bölüm ayırmayı uygun görmüştür. (s.97).

Bilindiği ve de eserde de belirtildiği gibi, İbn Sînâ, müzik, matematik, fizik, kimya, astronomi, biyoloji ve tıpla ilgilenmiş ve bu konularda katkı yapan eserler vermiştir. Ayyûbî burada, 1937 yılında T.T.K. tarafından yayınlanmış 'İbn Sînâ' adlı eserde yer alan makaleleri ele alır; onların hakkında kısa kısa bilgiler verir. (s.92).

Burada İbn Sînâ'nun müzik, astronomi, fizik ve kimya konusundaki eserlerinden örnekler verilmiş ve içerikleri kısaca ele alınarak anlatılmıştır. (s.93-100).

Eserin en ilginç bölümlerinden biri Türk-Hint münasebetlerini tarihi bağlam içinde ele alan yedinci bölümdür. İki milletin münasebet-

lerini çok erken tarihlere götüren, Ayyubî, ilk Türk devletinin Hindistanda M.Ö. I. yüzyılda kurulduğunu, bu tarihten sonra Türkler ve Hintliler arasında karşılıklı bir kültür alışverişinin söz konusu olduğunu, daha sonra çeşitli Türk devletlerinin Hindistanda kurulduğunu ayrıca Orta Asyadan göç eden Türklerin bir kısmının buraya gelerek, buralarda yurt tuttıklarını, bir kısım Hintlinin de Orta Asyaya gidip yerleştiklerini söyler. (s.104).

Daha geç tarihlerde de Türk-Hint münasebetlerinin sürdüğüne dikkati çeken yazarımız, özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında, Türkiye'ye karşı Hintlilerin ne kadar içtenlikle bu hareketleri desteklediklerini, hatta maddî olarak da yardım ettiklerini, Atatürk'ü, sadece Türk milletinin bir kurtarıcısı olarak değil, bir hürriyet sembolü olarak gördüklerini ifade eder.

Ancak, yine, yazarımız burada, Türk-Hint münasebetlerinde bilinmeyen, açığa çıkmamış muhtelif noktalar bulunduğunu belirtir; bunların bir kısmı erken tarihlidir; bir kısmı ise son dönemle ilgilidir. O, bu problemlerin araştırılarak, açığa çıkarılmasını ister. (s.106-109).

Eserin sekizinci bölümünde Türk arşivleri hakkında bilgi verilir; özellikle Topkapı Sarayı Arşivi ve Başbakanlık Arşivi üzerinde durularak, buradaki belgelerin Hint-Türk münasebetleri açısından ne kadar önemli olduğu, bu arşivlerdeki belgelerden örnekler verilerek gösterilir. (s.112-116).

Ayrıca, yazar, yine bu bölümde, arşivler konusunda mevcut yayınlar hakkında da kısaca bilgi verir, ancak mevcut yayınlara rağmen, bu belgelerin kritik bir gözle incelenip, yeniden değerlendirilmeleri gerektiğini vurgular. (s.117).

Eserin dokuzuncu bölümünde, yazar, Atatürk'ün başarılarını, bir Hintli müslüman olarak değerlendirir. Onun çeşitli inkılaplarından örnekler veren Ayyubî, İslâm ülkelerinde, onun 'İslâmın kılıcı' (s.127) olarak adlandırıldığını, bir hürriyet sembolü olduğunu söyler; onu Nehru ve Gandhi ile karşılaştırır. Yazarımıza göre, Atatürk, Gandhi'den çok Nehru'ya benzer; bir fikrin öncüsü olmaktan çok, bir fiil adamıdır. Atatürk, tıpkı Nehru gibi, milliyetçi şuuru Türklerin içinde canlandırmış, 'Asya'nın hasta adamından' yepyeni bir devlet kurmuş; Ortaçağ zihniyetini ve emperyalizmi yıkmış; inkılaplarıyla yepyeni bir ülke ortaya çıkarmıştır. (s.125-1256).

Atatürk inkılâplarından özellikle harf inkılâbı üzerinde duran, Ayyûbî, aslında, bunun İslâm ülkeleri tarafından, İslâmiyetle Osmanlılar arasında bir kültür kopukluğu doğuracağı şeklinde değerlendirildiğini, halbuki, Arap alfabesinin Türklerin kendi alfabesi olmayıp, daha sonra kabul ettikleri bir alfabe olup, Türkçeye de pek uygun olmadığını ifade eder; yeni alfabenin yararlarından bahseder; okuma-yazma oranının bu alfabenin kabulünden sonra arttığını vurgular. (s.127).

Kitabın son bölümü, yani onuncu bölümü, Türk Medenî Kanunu konusuna ayrılmıştır. Burada ilkin, yani 1876 tarihine kadar Türkiye’de aile ve evlilik müessesesi ve kadınlarla ilgili konularda şeriata göre uygulama yapıldığı, 1876’da ‘eski Medenî Kanunun’ kabul edildiği, ve 1926’da yeni Medenî Kanunun’ kabulüne kadar da bu yasanın geçerli olduğu anlatılır. Yine eserde, ‘bu yasa ile tek kadınla evliğin yanı sıra kadınlara mühtelif haklar da verilmiştir, ancak henüz Türk kadının bunların hepsini kullandığı söylenemez; Türkiye hala bir geçiş devrini yaşamaktadır,’ denmektedir. (s.137).

Eser bütün olarak değerlendirildiğinde, genel olarak, yazarın, erken tarihlerdeki gelişmeleri daha kısa olarak ele alıp, ağırlığı, ondokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın ilk yarısı üzerinde yoğunlaştırdığı söylenebilir, özellikle Türk Dili, Atatürk, Türk-Hint münasebetleri, Türk arşivleri ve Medenî Kanunun ele alındığı bölümler buna örnek olarak gösterilebilir.

Eserde, önemli noktalar arasında, nisbeten az bilinen, Türk-Hint ilişkileri konusunda bilgi verilmesi ve önemli problemlere değinilmesi, kaynaklara bağlı olarak, bazı hataların düzeltilmesi zikredilebilir.

Yazar, çeşitli konularda, aynı şekilde hareket ederek, Türk kültürü hakkındaki yaygın yanlış kanaatlerden örnekler vermiş, bunların doğru olmadıklarını, kaynaklara dayanarak ispatlamağa çalışmıştır; bazen de iddianın doğru olmadığına dikkati çekerek, kaynakların incelenerek yeniden değerlendirilmeleri gerektiğini söylemiş; bu konuda araştırma yapanları uyarmıştır; genellikle bu son durumda bazı kaynaklar önermekten geri kalmamıştır. Burada da anlaşılacağı gibi. Ayyûbî, Türk bilim ve düşüncesi hakkında mevcut bazı yanlışların düzeltilmesi konusunda çaba göstermiştir.

Ayrıca, Türk kültürü konusunda yabancı dilde yayınların azlığı da göz önünde bulundurulursa, bu eser daha önem kazanmaktadır. Dolayısıyla denilebilir ki, Türk kültürü ile ilgilenenlere, bir başvuru eseri olarak bu eser önerilebilir.